

Sfântul Iustin Popovici

Dogmatica Bisericii Ortodoxe

volumul I

Colecția *Dogmatica* este coordonată de

Pr. Cezar Țăbârnă și Dragoș Dâscă

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

IUSTIN POPOVICI, sfânt

Dogmatica Bisericii Ortodoxe / Sfântul Iustin Popovici ; trad. din lb. sârbă de Diacon Zarko Markovski. - București: Doxologia, 2016 - 2 vol.

ISBN 978-606-666-587-2

Vol. 1. - 2016. - ISBN 978-606-666-588-9

I. Zarko Markovski, diacon (trad.)

281.9

Volum publicat cu acordul Fundației „Sfântul Iustin Popovici”, Mănăstirea Celie, Serbia, după ediția Догматика Православне Цркве, Belgrad, 2003

© Editura DOXOLOGIA, 2017

ISBN general: 978-606-666-587-2

ISBN vol. I: 978-606-666-588-9

Sfântul Iustin Popovici

Dogmatica Bisericii Ortodoxe

volumul I

Traducere din limba sârbă de

DIAC. ZARKO MARKOVSKI

Carte tipărită cu binecuvântarea

Înaltpreasfințitului

TEOFAN

Mitropolitul Moldovei și Bucovinei

Editura DOXOLOGIA

2017

Cuprins

Notă asupra ediției	I
Prefață	9
Introducere	17
1. Conceptul de Dogmatică	17
2. Conceptul de dogmă	17
3. Însușirile dogmelor	21
4. Dogmele și Sfânta Revelație	30
a) Dogmele și Sfânta Scriptură	34
b) Dogmele și Sfânta Tradiție	39
5. Dogmele și rațiunea	47
6. Biserica și dogmele	59
7. Sursele Dogmaticii ca știință	67
a) Simboluri	67
b) Hotărârile Sinoadelor Ecumenice și locale	71
c) Mărturisirile de credință ale Sfinților Părinți și ale Învățătorilor bisericești	73
8. Scopul Dogmaticii	76
9. Principiul călăuzitor al Dogmaticii	76
10. Abordările Dogmaticii	80
11. Împărțirea Dogmaticii	81
12. Istoria Dogmaticii ortodoxe	82

Partea întâi

Capitolul I Dumnezeu în Ființa Sa

13. Existența lui Dumnezeu	95
14. Conținutul, calitatea și limitele cunoașterii lui Dumnezeu	102
15. Despre Ființa lui Dumnezeu și despre însușirile ei	120
16. Împărțirea însușirilor divine	125
17. Însușiri generale ale ființei dumnezeiești	127
a) Aseitatea	127
b) Imuabilitatea	130
c) Veșnicia	135
d) Atotprezența	139
e) Spiritualitatea	144
18. Rațiunea lui Dumnezeu	150
<i>Însușirile rațiunii lui Dumnezeu</i>	
a) Atotștiința	151
b) Atotînțelepciunea	154
19. Voia lui Dumnezeu	155
<i>Însușirile voii lui Dumnezeu</i>	
a) Libertatea	156
b) Atotputernicia	158
c) Sfințenia	160
d) Dreptatea	164
20. Simțirea lui Dumnezeu	169
<i>Însușirile simțirii lui Dumnezeu</i>	
a) Fericirea	170
b) Iubirea	170
21. Unitatea ființei lui Dumnezeu	172

Capitolul al II-lea Sfânta Treime

22. Dogma Sfintei Treimi	179
--------------------------------	-----

Caracterul treimic și deoființimea Persoanelor lui Dumnezeu

23. Învățătura Sfintei Revelații și a Sfintei Tradiții	186
24. Dumnezeuirea și deoființimea Persoanelor Sfintei Treimi	198
25. Însușirile Persoanelor Dumnezeiești ale Preasfintei Treimi	216
26. Ereziile antitrinitare	257
27. <i>Filioque</i> (scurt istoric)	275
28. Critica învățaturii romano-catolice <i>Filioque</i>	278

Partea a doua

Capitolul I Relația lui Dumnezeu cu făptura – Dumnezeu ca Făcător al lumii

29. Începutul lumii	303
30. Învățături eretice despre facerea lumii	321
31. Facerea lumii duhovnicești	323
32. Despre duhurile rele	339
33. Învățături greșite despre îngeri și despre duhurile răutății	352

34. Facerea neamului omenesc	353
35. Despre starea primordială a omului	370
36. Păcatul strămoșesc, cauzele și consecințele lui	385
37. Esența și importanța păcatului primordial	389
38. Consecințele păcatului primordial asupra protopărinților	395
39. Moștenirea păcatului strămoșesc	406
40. Învățăături eronate despre păcatul strămoșesc	425
41. Retrospectiva și critica învățăturilor romano- catolice și protestante despre păcatul strămoșesc	428

Capitolul al II-lea **Purtarea de grijă a lui Dumnezeu**

42. Despre Pronia lui Dumnezeu	434
43. Pronia lui Dumnezeu pentru om înaintea căderii	444
44. Pronia lui Dumnezeu pentru om după cădere	445
45. Relația dintre Pronia lui Dumnezeu și libertatea ființelor raționale și răul din lume	451
46. Învățăături eretice despre Pronia divină	463
47. Sfatul cel din veac al lui Dumnezeu pentru mântuirea oamenilor	463
48. Pregătirea neamului omenesc pentru mântuire	466
49. Pregătirea neamului omenesc de la Adam până la Avraam	467
50. Pregătirea poporului ales al lui Dumnezeu	468
51. Pregătirea păgânilor pentru venirea Mântuitorului și pentru mântuire.....	479
Indice de referințe scripturistice	483

Dogmatica Bisericii Ortodoxe
volumul I

Notă asupra ediției

*„Rugăciunea este prosforă frământată
din lacrimi și inimă” (Sf. Iustin Popovici)*

Viața

Sfântul Iustin Popovici, arhimandritul și duhovnicul Mănăstirii Celie de lângă Valievo, doctor în teologie și profesor la Facultatea de Teologie din Belgrad, este unul dintre cei mai prolifici teologi ai secolului XX. A scris peste patruzeci de cărți și tratate teologice. Alături de mentorul său, Sfântul Nicolae Velimirovici, a fost inspiratorul renașterii spirituale a poporului sârb și apărătorul zelos al dreptei credințe în timpurile de cumpănă grea la începutul secolului XX.

Blagoie Popovici, ulterior călugărit cu numele Iustin, s-a născut în Vranie pe 6 aprilie 1894 (25 martie după calendarul vechi) în ziua Bunevestiri (de aceea și a primit acest nume)¹ din tatăl Spiridon și mama Anastasia. Familia Popovici a fost o familie de preoți de șapte generații, tatăl lui fiind doar paracliser.

A terminat școala primară din Vranie ca elev premiant și s-a înscris la Seminarul teologic „Sfântul Sava” din Belgrad (1905-1914). Printre profesori s-au numărat Sfântul Nicolae Velimirovici și inmograful sârb Stevan Mokranjac.

¹ Благоје (Blagoie) a derivat din Благовештење (Blagoveștenie) – „Bunăvestire”.

De tânăr a arătat înclinare spre viața monahală. A cerut să fie călugărit după terminarea seminarului, însă s-a supus voinei părinților lui, care n-au fost de acord cu această dorință.

Imediat după începerea Primului Război Mondial, a fost mobilizat în brigada sanitară la Niș. Iar în timpul retragerii armatei sârbe prin Albania, la Scodra, cu binecuvântarea Mitropolitului Dimitrie, în noaptea de Anul Nou din anul 1915, a fost tuns în monahism de Arhimandritul Veniamin Taușanovici. A primit numele Iustin după Sfântul Iustin Martirul și Filosoful, marele apologet al credinței ortodoxe.

Cu binecuvântarea Mitropolitului Dimitrie (ulterior Patriarhul Serbiei 1920-1930), a fost trimis la studii la Petrograd, unde a rămas până în iunie 1916. Datorită tulburărilor premergătoare revoluției bolșevice, a plecat în Anglia, unde a fost primit de, pe atunci ieromonahul, Nicolae Velimirovici, care l-a ajutat să se înscrie la unul dintre colegiile din Oxford. Lucrarea sa de doctorat a fost despre teologia și filosofia lui Dostoievski, unde, în ultimul capitol, a exprimat o aspră, dar teologic de bine susținută, critică a umanismului și antropocentrismului occidental, mai ales a celui romano-catolic și a celui protestant. Profesorii n-au acceptat o astfel de lucrare și au cerut schimbarea sau alterarea conținutului. Refuzând un astfel de compromis, teza a fost respinsă și, la începutul verii, în anul 1919, s-a întors în Serbia fără diplomă.

În septembrie 1919, Patriarhul Dimitrie l-a trimis la studii la Universitatea din Atena. În mai 1920 a fost hirotonit ierodiacon.

În 1921, la întoarcerea în Serbia, a fost numit profesor de Noul Testament la Seminarul „Sfântul Sava”, iar ulterior și de Dogmatică și Patrologie.

Pe 7 ianuarie 1922, Patriarhul Dimitrie l-a hirotonit ieromonah.

În 1926 a susținut doctoratul la Facultatea de Teologie din Atena cu tema *Învățăturile Sfântului Macarie Egipteanul despre taina persoanei umane și taina cunoașterii sale*.

În martie 1927 la Seminarul teologic din Karlovaț a susținut examenul profesoral prin lucrarea sa *Gnoseologia Sfântului Isaac Sirul*. Datorită atitudinii sale neclintite de apărare a învățăturilor Sfinților Părinți, precum și a criticilor sale față de devierile în societate și Biserică publicate într-o revistă bisericească, a fost demis din funcția de profesor al Seminarului din Karlovaț de două ori, în 1927 și 1930.

A fost transferat la Seminarul teologic din Prizren (în 1928), iar în 1930 a fost trimis într-o misiune la Biserica Ortodoxă din Cehia ca însoțitor al Episcopului Iosif Țviovici al Bitoliei, activitatea sa având un impact răsunător.

În august 1932 a fost trimis ca profesor la Seminarul teologic din Bitola. Acolo a lucrat doi ani, timp în care a scris primul volum al *Dogmaticii* sale. La Bitola a continuat relația sa cu Sfântul Nicolae Velimirovici și cu Sfântul Ioan Maximovici².

În 1934 a devenit profesor de Noul Testament, Dogmatică și Patrologie la Facultatea de Teologie din Belgrad. În această perioadă s-a ocupat cu traducerea literaturii teologico-ascetice și patrologice.

În timpul celui de-al Doilea Război Mondial, a slujit în mai multe mănăstiri din Serbia. După sfârșitul războiului, în 1948, autoritățile comuniste l-au condamnat și l-au arestat la domiciliu, la Mănăstirea Celie lângă Valievo, unde a rămas până la sfârșitul vieții.

Acolo a scris cele mai importante lucrări ale sale, fiind în același timp duhovnicul maicilor din mănăstire și al unei întregi pleiade de monahi, care ulterior vor deveni corul principal al Patriarhiei Serbiei de astăzi³.

² Sfântul Ioan Maximovici a fost profesor la Seminarul din Bitola în perioada 1928-1934.

³ Mitropolitul Muntenegrului, Episcopul Amfilohie Radovic, Episcopul Atanasie Ievtici, Episcopul Irineu Bulovici. La Facultatea din Belgrad a fost profesor de Noul Testament al vrednicului de pomenire Patriarh al Serbiei Pavel.

Doar, ca o prevestire a sfințeniei sale, Sfântul Părinte Iustin, a plecat la cele veșnice în ziua în care s-a născut, ziua de Bunavestire a anului 1979.

Mormântul lui a devenit loc de minuni, vindecări și pelegrinaje continue, unde se închină zilnic credincioși din toată lumea.

Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Sârbe l-a trecut în diplicul Sfinților în data de 29 aprilie 2010. Pomenirea liturgică a sfântului se face pe 14 iunie (1 iunie după calendarul vechi)⁴.

Opera

Sfântul Iustin Popovici este unul dintre cei mai prolifici scriitori bisericești din istoria creștinismului. Opera sa cuprinde peste 40 de volume, dintre care 30 publicate în sârbă, mai multe din ele fiind traduse în greacă, franceză, engleză etc.

Acestea, în afară de subiecte dogmatice și exegetico-hermeneutice, tratează și problematica patristică, ascetică, liturgică, precum și teme din filosofia creștină, filosofia culturii și mai ales din antropologia axată pe principii creștin-ortodoxe.

Printre cele mai importante lucrări ale Sfântului Iustin se numără:

- *Filosofia și religia lui F.M. Dostoievski*, Sremski Karlovaț, 1923;
- *Dogmatica Bisericii Ortodoxe*, 3 volume, Belgrad 1932, 1935, 1978;
- *Dostoievski despre Europa și slavism*, Belgrad, 1940;
- *Svetosavlie ca filosofia vieții*, München, 1953;
- *Abisuri*⁵ filosofice, München, 1957;

⁴ http://www.spc.rs/sr/extraordinary_communique_holy_assembly_bishops_serbian_orthodox_church.

⁵ Светосавље (svetosavlie) – Concepție filosofică și mod de viață practicat de Sfântul Sava Nemanja, luminătorul poporului sârb († 1236):

- *Viețile Sfinților 12 volume*, Belgrad, 1972-1977;
- *Biserica Ortodoxă și ecumenismul*, Tesalonic, 1974;
- *Calea cunoașterii lui Dumnezeu*, Belgrad, 1987.

Dogmatica

Cele trei volume ale *Dogmaticii* reprezintă capodopera Sfântului Iustin Popovici. Primul volum a apărut în 1932, scris în timpul lucrării sale la Seminarul ortodox din Bitola sub numele: *Dogmatica Bisericii Ortodoxe*.

Al doilea a fost publicat în 1935, iar ultimul în 1978, la mai puțin de un an înainte de trecerea sa la cele veșnice. Toate trei volumele au fost tipărite la Belgrad.

În primele două volume este tratată învățătura Bisericii Ortodoxe despre Dumnezeu-Treime și hristologia, iar al treilea volum abordează problematica ecleziologiei și a pnevmatologiei.

Conținutul mai ales al primului, parțial și al celui de-al doilea volum, păstrează planul „dogmaticilor” scolastice ale secolului XIX, precum cele ale Mitropolitului Macarie Bulgakov (1816-1882) și ale Episcopului Silvestru Malevanski (1828-1908). Părintele Iustin a fost foarte conștient de acest lucru, însă, pentru necesitățile învățământului teologic superior, a fost nevoit să scrie mai degrabă un manual decât o sinteză dogmatică, menit să răspundă provocărilor teologice veșnic actuale și celor contemporane. Constrâns de șablonizarea impusă de o astfel de lucrare, părintele nu se dezvăluie în discursul său pătrunzător, emblematic pentru toate celelalte lucrări ale lui. În următoarele volume, neconstrâns de exactitatea scolastică,

poporul trebuie să devină slujitor al lui Dumnezeu (θεοδουλ), ideea promovată de Sfântul Nicolae Velimirovici în cartea *Poporul sârb ca slujitor al lui Dumnezeu* (1943), și de Sfântul Iustin Popovici.

insuflat de Duhul Sfânt, a exprimat și a apărut dogmele Bisericii Ortodoxe printr-o abordare neopatristică⁶.

Urmărind formatul dogmaticilor contemporane, Sfântul Iustin a împărțit primul volum al *Dogmaticii* în două capitole mai mari: *Ființa lui Dumnezeu și Relația lui Dumnezeu cu creația*. În primul capitol, el a dezvoltat subiectele de formulare a dogmaticii și a dogmelor, despre însușirile dogmelor, relația dintre dogme și Sfânta Revelație, dogmele și rațiune, dogme și Biserică. Dogmatica, în calitate de știință, scopul dogmaticii, metodele dogmaticii, principiile în dogmatică, împărțirea dogmaticii, istoria dogmaticii ortodoxe. Capitolul despre ființa lui Dumnezeu în care este prezentată existența lui Dumnezeu, conținutul, calitatea și limitele cunoașterii lui Dumnezeu și descrierea însușirilor generale ființei lui Dumnezeu: Rațiunea, Voința, Simțirea.

Al doilea capitol al *Dogmaticii* descrie dogma Sfintei Treimi prin învățătura Sfintei Revelații și a Sfintei Tradiții: Dumnezeirea și deoființimea Persoanelor Sfintei Treimi, însușirile Persoanelor Preasfintei Treimi. Capitolul se termină prin prezentarea ereziilor antitrinitare, *Filioque* și critica lor.

Partea doua a primului volum explică relația lui Dumnezeu cu creația Sa. Acolo este discutată problematica creării lumii celei văzute și nevăzute: învățătura despre îngeri și despre duhurile rele, crearea omului și starea sa primordială,

⁶ Mișcarea neopatristică reprezintă o reînnoire a teologiei ortodoxe, o redescoperire a Sfintelor Scripturi în lumina cea Întreit strălucitoare, fidelă rescriere a adevărilor veșnice într-un discurs contemporan, la fel de luminat și puternic ca și cel al Sfinților Părinți. După secole de „robie” occidentală a teologiei ortodoxe, scriitorii bisericești ai secolelor XIX și XX, printre care incontestabil se numără și Sfântul Iustin, au redescoperit dogmele cu înțelesul lor autentic, patristic și duhovnicesc. Având mintea luminată de harul Duhului Sfânt și cu ajutorul ascezei personale, a rugăciunii și a profunde smerenii, Sfântul Iustin a evitat o abordare pur scolastică, abstractă și doctrinară.

păcatul original, cauzele și consecințele lui, esența și importanța păcatului primordial, ereditatea lui, prezentarea și critica învățăturilor greșite romano-catolice și protestante în legătură cu păcatul primordial. Mai este prezentat și rolul lui Dumnezeu ca Proniator înaintea și după căderea omului. Pregătirea lumii pentru mântuire, pregătirea poporului ales al lui Dumnezeu, pregătirea acestui popor și a păgânilor pentru venirea Mântuitorului.

Dumnezeu Mântuitorul

Volumul al doilea tratează hristologia și soteriologia. Acolo sunt tratate subiectele: Taina Întrupării lui Dumnezeu, Persoana Domnului Iisus Hristos, adevăratul Dumnezeu, adevăratul Dumnezeu-Om. Modul și consecințele unirii ipostatice al celor două firi în Domnul Iisus Hristos. Sunt prezentate ereziile hristologice, învățătura Bisericii despre Maica Domnului. Există o scurtă prezentare și critică a învățaturii romano-catolice despre zămislirea imaculată a Sfintei Fecioare.

Capitolul soteriologic tratează rolul mântuitor al Domnului nostru Iisus Hristos, prin analizarea relației dintre taina mântuirii și tainele Întrupării, a Botezului, a Schimbării la Față, a Pătimirilor, a Răstignirii, a coborârii la iad, a Învierii, a Înălțării, a învățaturii și lucrării Dumnezeu-Omului Hristos. Este prezentată și necesitatea Pătimirilor lui Dumnezeu pentru răscumpărarea și mântuirea lumii, împăcarea oamenilor cu Dumnezeu prin moartea lui Hristos, Dumnezeu-Omul, îndreptarea, curățirea și sfințirea firii umane prin sângele Lui.